

ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

*Менджул М.В.,
доцент кафедри
міжнародного приватного права,
правосуддя та адвокатури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент, к.ю.н.*

Закон України «Про громадські об'єднання» 2012 року надав право громадській організації зі статусом юридичної особи здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, що не змінило при цьому їх правову природу як непідприємницьких товариств. Загалом поділ товариств на підприємницькі та непідприємницькі закріплено в ст. 83 та ст. 84 ЦК України. Подібний норма міститься в ст. 50 ЦК Російської Федерації та в ст. 46 ЦК Республіки Білорусь, що виділяють комерційні та некомерційні організації [1, с. 390; 2, с. 288]. Водночас І.М Кучеренко обґрунтовує необхідність поділу юридичних осіб приватного права на підприємницькі та непідприємницькі. Оскільки при поділі на підприємницькі та непідприємницькі тільки товариств, поза увагою ЦК залишився такий вид організаційно-правової форми юридичної особи, як установа, яку ряд науковців також відносить до непідприємницьких юридичних осіб [3, с. 143; 4, с. 10]. Ми підтримуємо таку позицію науковців.

Критеріями розмежування товариств на підприємницькі та непідприємницькі є отримання прибутку як основна мета діяльності та розподіл прибутку між учасниками товариства. Ряд науковців вважають, що істотним критерієм даного поділу є розподіл прибутку між учасниками [5, с. 10; 6, с. 9; 7, с. 27]. Причому для визнання товариства підприємницьким достатня наявність однієї ознаки - отримання прибутку як основна мета діяльності, для наявності ж у товариства статусу непідприємницького обидві зазначені ознаки повинні бути присутні водночас.

Звичайно, це не означає, що підприємницькі товариства не можуть здійснювати діяльність, спрямовану на досягнення суспільнокорисних цілей (соціальних, благодійних, наукових тощо). Так само, право ведення підприємницької діяльності надано непідприємницьким товариствам (ст. 86 ЦК України), якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Проте для підприємницьких товариств здійснення підприємницької діяльності є основним видом діяльності. Непідприємницькі товариства можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність. Поняття „основна діяльність” оціночне і законодавство України не містить чітких ознак, за допомогою яких можна було б відокремити „основну діяльність” від „неосновної”. На нашу думку, основна діяльність непідприємницького товариства має бути спрямована на досягнення суспільнокорисних цілей, а підприємницька діяльність повинна носити допоміжний характер і бути джерелом фінансування основної діяльності. Тобто, законодавець повинен обмежити права непідприємницького товариства щодо розпорядження отриманим прибутком і надати право використовувати його тільки відповідно до статутних цілей.

Саме така позиція і була закріплена Законом України «[Про громадські об'єднання](#)» від 22 березня 2012 р.[8] Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 21 громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Реєстру громадських об'єднань.

Отже, із набранням чинності Закону України «[Про громадські об'єднання](#)» громадські організації зі статусом юридичної особи отримали право займатися підприємницькою діяльністю не тільки через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), а і безпосередньо.

Умовами для здійснення громадською організацією підприємницької діяльності безпосередньо є: 1) право здійснення підприємницької діяльності громадською організацією безпосередньо має бути передбачено її статутом; 2) така діяльність повинна відповідати меті (цілям) громадської організації; 3) підприємницька діяльність має сприяти досягненню меті (цілям) громадської організації.

Одним з принципів утворення і діяльності громадських об'єднань є відсутність майнового інтересу, який передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого

члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи).

Стаття 24 Закону України «[Про громадські об'єднання](#)» встановлює, що громадське об'єднання зі статусом юридичної особи для виконання своєї статутної мети (цілей) має право володіти, користуватися і розпоряджатися коштами та іншим майном, яке відповідно до закону передане такому громадському об'єднанню його членами (учасниками) або державою, набуте як членські внески, пожертвуване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, набуте в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), а також майном, придбаним за рахунок власних коштів, тимчасово наданим у користування (крім розпорядження) чи на інших підставах, не заборонених законом.

Водночас норма, яка б встановлювала чіткий обов'язок використовувати отриманий громадським об'єднанням прибуток від підприємницької діяльності на статутні цілі, відсутня. Саме тому, необхідно на нашу думку, ст. 24 Закону України «[Про громадські об'єднання](#)» доповнити новою частиною такого змісту: «Прибуток отриманий громадським об'єднанням в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), є власністю громадського об'єднання і використовується виключно на досягнення статутних цілей.»

Крім того, виникає питання чи не змінюється підхід до встановлення відповідальності членів громадського об'єднання, яке здійснює підприємницьку діяльність, за його зобов'язаннями.

За загальним правилом, громадська організація, що набула статусу юридичної особи, відповідно до ст. 96 ЦК України самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном. Учасник (член) громадської організації не відповідає за її зобов'язаннями, а громадська організація не відповідає за зобов'язаннями її учасника (члена), крім випадків, встановлених установчими документами та законом.

В.Д. Примак, вважає, що відсутність підстав для запровадження взаємної відповідальності непідприємницьких юридичних осіб та їхніх учасників є прямим наслідком норм ЦК, які встановлюють режим абсолютної майнової відокремленості таких юридичних осіб, не припускаючи надання їх учасникам ані речових, ані зобов'язальних прав на майно непідприємницької юридичної особи [9, с. 404].

Аналіз правового регулювання цього питання у США, Великобританії, Канаді показує, що до 40-х років XX століття засновники і члени неурядових організацій не несли відповідальність за зобов'язаннями організацій. Так було у Великобританії до винесення у 1943 р. прецедентного рішення по справі *Bradley Egg Farm Ltd v Chliff*, яким до відповідальності були притягнуті члени об'єднання.[10, с. 641-648].

Право на здійснення підприємницької діяльності було надано громадським організаціям зі статусом юридичної особи з метою сприяння

досягнення статутних цілей. І безперечно, це не може бути основним видом їх діяльності. Крім того, це не повинно стати підставою для створення громадської організації для зайняття підприємницької діяльності, в тому числі прихованої за суспільнокорисними цілями.

На нашу думку, для недопущення таких зловживань, потрібно внести зміни до Закону України «[Про громадські об'єднання](#)» і доповнити його такою нормою: «Якщо статутом громадського об'єднання передбачено право здійснювати підприємницьку діяльність безпосередньо, то засновники (члени) такого об'єднання, які уповноважені приймати рішення від імені громадського об'єднання, несуть додаткову відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном».

Список використаної літератури:

1. Беляев К. П. Некоммерческие организации в системе юридических лиц / К. П. Беляев // Цивилистические записки: Межвузовский сборник научных трудов. Выпуск 3. К 80-летию С. С. Алексеева. - М. : Статут; Екатеринбург: Институт частного права, 2004. - С. 390 - 405.
2. Кучеренко І. М. Види юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності / І. М. Кучеренко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 7. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. - С. 286 – 292.
3. Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні / [Я. М. Шевченко, Ю. Л. Бошицький, А. Ю. Бабаскін та ін.]. - К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. - 456 с.
4. Лещенко Д. С. Правовий статус установ в цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 „Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Д. С. Лещенко. – Харків, 2005. - 20 с.
5. Климов А. П. Юридические лица как субъекты международного частного права : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. П. Климов. - СПб., 2004. - 22 с.
6. Лихотникова Е. П. Некоммерческие организации: правосубъектность и право собственности : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 „Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право” / Е. П. Лихотникова. - М., 2004. – 23 с.
7. Дуглас Ратцен. Правові основи діяльності некомерційних організацій в Центральній та Східній Європі / Дуглас Ратцен, Девід Мур, Майкл Дарем // Громадянське суспільство. - 2009. - № 4 (11). - С. 26 – 32.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 1. - Ст. 1.
9. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : Монографія / В. Д. Примак. - К. : Юрінком Інтер, 2007. – 432 с.
10. Robert Flannigan. Contractual Responsibility in Non-Profit Associations / Robert Flannigan // Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 18. - N 4. - Pp. 631-659.